

АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЩАСТЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Актуальність теми. Аксиологічні аспекти щастя є одними з актуальних тем для дослідження. Це пов'язано із тим, що цінності є основою будь-якої культури, суспільства. Система цінностей визначає культурну неповторність та особливість. Кожна культура вибудовує свою самобутню систему цінностей, властивістю якої є трансформація.

Особливого значення дана проблема набуває в період настання нового історичного періоду, в умовах соціокультурних змін та переоцінки всіх цінностей. У період глобалізації, в результаті взаємодії культур та створення глобального простору, стикаються різні ціннісні системи та утворюється їх суміш. Так, у період глобалізації тема цінності набуває нового навантаження й потребує детального вивчення.

Важливим залишається питання щодо зміни традиційних цінностей, які визначають суспільну унікальність. Соціокультурні трансформації, які є результатом глобалізації, постають як причина руйнування традиційної системи цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему щастя людини досліджували філософи усіх часів і народів. Досліджуючи дане питання і відповіді на нього, бачимо, що вони залишаються актуальними і сьогодні. Поняття «щастя» є одним із найважливіших понять філософії, воно досліджувалося цілою плеядою науковців, серед яких Д. Багалій, Ю. Барабаш, Г. Верба, В. Горський, І. Гузар, В. Ерн, І. Іваньо, М. Кашуба, Б. Криса, І. Куташ, А. Пашук, Ф. Поліщук, М. Попович, В. Роменець, О. Ткаченко, Ю. Семчук, Я. Стратій, Д. Чижевський та ін.

Природу цінностей вивчали А. Здравомислов, Я. Росін, А. Івін, Д. Леонтьєв, Л. Столович, В. Шесмеденко та ін.

У західній філософській традиції проблема глобалізму та глобалістика як новітні міждисциплінарні сфери наукових досліджень спираються на ряд теоретичних концепцій, серед яких слід назвати праці З. Баумана, Д. Белла, З. Бжезинського, І. Валлерстайна, С. Гантінгтона, Е. Гідденса, М. Кастельса, К. Поппера, Р. Робертсона, Е. Тоффлера, Ф. Фукуями та ін. У наукових розробках таких російських та українських дослідників, як Н. Беломестнова, О. Білорус, Р. Виходець, В. Воронкова, В. Глазунов, В. Іноземцев, М. Клеєва, Е. Тюгашев, М. Шепелєв, В. Шляпніков та інших, досліджено окремі аспекти глобалізму.

Метою дослідження є виявлення сутності глобалізації та її впливу на аксіологічні аспекти щастя.

Завдання дослідження:

- проаналізувати становище традиційних цінностей у період глобалізації;
- визначити соціально-філософський аналіз глобалізації та її впливу на аксіологічні аспекти щастя;
- з'ясувати основні поняття, що характеризують сутність глобалізаційних процесів.

Об'єктом дослідження є щастя як аксіологічний аспект в контексті сучасних глобалізаційних процесів.

Предмет дослідження – вплив глобалізаційних процесів на аксіологічні аспекти щастя та можливості виведення загальної точки зору на дану проблему.

Наприкінці ХХ ст. людство стикнулося з низкою проблем, що мають глобальний (всепланетний) характер і загрожують самому існуванню людства в майбутньому. Гострота і складність цих проблем викликали появу нової галузі знання глобалістику, теорію глобальних проблем, в розробці якої беруть участь представники не тільки суспільних і гуманітарних, але й природознавчих і технічних наук. Особлива роль в осмисленні глобальних проблем належить філософії, яка розкриває основоположні принципи життя людини в сучасному світі, міру гуманності тих змін, що відбуваються в ньому. Філософія дає можливість зрозуміти, якими повинні бути суспільство і людина, щоб не втратити свого людського характеру [10].

Із загальним розвитком світу створюється суспільство споживання. На сьогоднішній день матеріальне забезпечення та благополуччя є більш пріоритетними, ніж духовне збагачення. Сьогодні людина байдужа до вищих цінностей та піклується лише про задоволення власних потреб. Матеріальне збагачення супроводжується втратою ідеалів, тобто втратою вищих ціннісних орієнтирів. Матеріальне збагачення досягається нехтуванням

ідеалів, тобто втратою вищих ціннісних напрямків. Результатом чого, вибір дії пересуває цінності на другий план. Розвиток світу, тобто глобалізація, сприяє поширенню ціннісного релятивізму, тобто цінності стають відносними, умовними. Таким чином, критерії оцінки та вибору стають розмитими [7].

На арену сьогодення виходять цінності, орієнтовані на інновації та прогрес у досягненні раціональних цілей суспільства, тоді як соціалістичні цінності (колективізм, суспільна значимість праці) відходять в минуле [11].

Американський вчений Р. Інглхарт зазначав, що протягом останніх років в області теорії соціально-економічного розвитку утворились дві наукові позиції, що суперечили одна одній. Прихильники першої акцентують на конвергенції цінностей, тобто зближенні завдяки модернізації, наслідком чого стане занепад традиційних цінностей, які осучасняться. Інша течія підкреслює стійкість традиційних цінностей, незважаючи на зміни в економіці та політиці, тобто сфера цінностей порівняно незалежна від економічних умов [3, с. 37].

Традиційні цінності є різновидом цінностей, в яких переданий і сприйнятий від покоління до покоління історичний соціальний досвід, який акумулює у вигляді зразків норм, принципів уявлення про те, що є кращим в культурі. Дані цінності та відповідні структури поведінки відтворюються майже в ідентичній формі протягом кількох поколінь або протягом тривалого часу в рамках одного суспільства. Традиційні цінності існують як стійка основа соціальної ідентичності, національного характеру [8].

Для багатьох поколінь саме традиційні цінності виступають установками, перетворюючись на основу історичної пам'яті. Традиційні цінності допомагають людині орієнтуватися в житті, приймати певні рішення.

У процесі глобалізації відбувається девальвація традиційних цінностей. Незважаючи на високу стійкість, традиційні цінності зазнають зовнішнього впливу. У контексті сучасних соціокультурних взаємодій і комунікацій відбувається переосмислення цінностей. Сучасна дослідниця Т. Рассадіна висловлює думку про те, що механізм трансформації традиційних цінностей у різні фази кризового періоду розгортається за схемою: фазі соціальної дезінтеграції притаманні сумніви в цінностях і їх значимості; у фазі біфуркації відкриваються варіанти: повернення до традиційних цінностей або відмова від них, вибір нових або комбінація цих варіантів; для фази мобілізації сил характерні активність у форматі домінуючих цінностей, переважання позицій самовизначення. У процесі такого руху відбувається трансформація цінностей, утворюється новий баланс традиційних цінностей і новацій. Зміни цінностей пов'язані із соціальною адаптацією, у процесі якої відбувається пошук і вибір способів дій, які відповідають невизначеним та мінливим нормам [4].

Найчастіше цінності минулого стають неефективними внаслідок фрагментарності їх усвідомлення і втрати вміння користуватися ними в сучасних реаліях. Відбувається відбір таких елементів історичного досвіду, які дозволяють адекватно адаптуватися в сучасному світі. Змінюються зміст, значення, спосіб передачі культурних цінностей минулого [9].

У процесі становлення глобалізації постає загроза руйнування традиційної системи норм і правил заради пошуку нових моделей, формування загальних цінностей для розвитку нового глобального світу.

Зміна цінностей – це еволюційний процес, в ході якого «природний відбір» проходять ті цінності, що найбільшою мірою придатні для життя в конкретних життєвих умовах. Цей відбір відповідає закону еволюції: зберігаються і набувають поширення ті цінності, які виявляються найбільш ефективними в обставинах, що склалася. Цей еволюційний принцип призводить до двох результатів: по-перше, домінуючі ціннісні орієнтації відповідають існуючим життєвим умовам; по-друге, коли умови життя змінюються, ціннісні орієнтації, як правило, змінюються слідом за ними, але тільки через досить тривалий час, необхідний для усвідомлення змінених умов існування і для експериментування з новими життєвими принципами [3, с. 43].

Дослідження глобалізму слід предметно обмежити трьома парадигмальними сторонами. Перша включає онтологічні параметри, які фіксують його соціально-просторові параметри та сутнісні характеристики. У зв'язку із цим зазначено, що глобалізм є складною системою, яку можна описати за допомогою такого категоріального ряду, як глобалізація, суспільство, трансформація соціуму, регіоналізація, діалог культур, людина тощо. Друга предметно-дослідна сторона включає гносеологічні параметри, що передбачає аналіз різних трактувань сутності глобалізму та глобалізації, дослідження їх специфіки сучасними науковцями. При вивченні концепту «глобалізм» простежено його генезу, починаючи від зародження й до сучасного стану та формування понятійної конструкції. Третій

методологічний зріз аналізу феномену глобалізму – аксіологічний. Він передбачає дослідження функціонування глобалізму в діалогічному й толерантному просторі людського буття, у взаємодії культур та цивілізацій. Він базується, крім іншого, на методологічному посиленні, відповідно до якого визначається реальність буття глобалізму, а також його активний вплив на розвиток соціуму та життєдіяльність людини, на формування її світоглядних орієнтацій і напрямів активності.

Наслідком глобалізації є нестабільність, яка впливає на аксіологічні цінності, які формувалися поколіннями. Глобалізація підриває внутрішню стабільність культури та деформує її. Соціальна дезорієнтація стала наслідком глобалізації. Ознакою сьогодення стає ціннісно-орієнтаційна розгубленість людини, викликана процесом глобалізації. Однак вплив глобалізації на аксіологічні цінності щастя не є однозначно негативним, а має й позитивні моменти, адже глобалізація відкриває більш широкий доступ до аксіологічних цінностей національних культур, сприяє їх взаємо-збагаченню. Зокрема, нові цінності щастя – запозичені чи навіть нав'язані в умовах глобалізації – дають змогу адаптуватися в сучасних умовах глобалізаційного періоду. Крім того, процес глобалізації можна розглядати саме як поштовх для самозбереження та спосіб для національних культур «заявити про себе», ознайомивши світову культурну спільноту зі своїми самобутніми цінностями щастя. Глобалізація вимагає від місцевих культур не беззаперечного підпорядкування, а селективного сприйняття та освоєння нового досвіду та аксіологічні цінності щастя інших цивілізацій [6, с. 117].

На сьогоднішній день дослідники звертають значну увагу на такий феномен сучасності як глобалізація. Не рідко це явище обмежують тільки економічним розвитком суспільства. На цю тему є дуже багато публікацій. Але цей процес не є суто економічним: він охоплює низку інших галузей наукового знання. Крім того, протягом останнього часу зростає інтерес до глобалізації не тільки зі сторони науковців, але й і з боку громадськості. Отже, виходячи з вищевикладеного, не дивно є актуальність філософського аналізу даного явища.

Слід відмітити, що глобалізація – це: 1) тенденція до відходу від окремих національних і економічних одиниць у напрямі створення єдиного великого глобального ринку; 2) історичний соціальний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок та взаємозалежність національних економік, політичних та соціально-культурних систем, а також взаємодія суб'єктів світосистемних відносин різних рівнів щодо регулювання їх діяльності в різних сферах на єдиному світовому просторі. Слід відмітити головні тенденції процесу глобалізації: прискорення формування геоекономічного простору, зростання масштабів обмінних процесів у світовій економіці, переважання ринкових регуляторів світосистемних відносин, посилення інтеграційних процесів на всіх рівнях та інтернаціоналізації світобудови, активізація глобалізму, в основі якого приховувана від світової спільноти реальність, яка формує нову світобудову та новий світовий порядок на користь вузького кола країн, світової правлячої еліти.

Англійський соціолог Е. Гідденс пише, що «глобалізація являє собою не один процес, а комплексну сукупність процесів. І ці процеси діють суперечливо, а то й конфронтаційно». З цього випливає, що глобалізація має великий вплив на економіку, політику, культуру, освіту [2].

Одним з виявів глобалізації є культурна глобалізація. Це активізація культурних взаємозв'язків, поширення уніфікованих культурних зразків по всьому світу, що призводить до утвердження глобальної масової культури. Як зазначає український культуролог Т. Возняк, глобалізаційні процеси проходять не на засадах співіснування різних культур, а на засадах уніфікації та асиміляції, що позбавляє окремі цивілізаційні архіпелаги їхньої суті і навіть може їх знищити [1].

Одним з проявом таких процесів є вестернізація. Вестернізація – повна або часткова переорієнтація суспільств, що початково не належали до західнохристиянської культурної традиції, на соціокультурний розвиток за зразком розвинених країн Заходу або запозичення окремих елементів західної культури, що починають відігравати значну роль у соціокультурних процесах суспільства [4].

Незважаючи на усвідомлення унікальності кожної цивілізації і визнання їх прав на самовизначення, американський політолог та соціолог С. Хантінгтон не сумнівається у верховенстві західних цінностей і моралі [12].

З цього випливає, що в результаті поширення західного способу життя та цінностей у світі, створення одного культурного простору, відбувається змішування цінностей.

Глобалізація веде до життя без кордонів. Один з проявів даного поцесу є взаємодія різних культур. Українська дослідниця І. М'язова зазначає, що «міжкультурну комунікацію слід розглядати як соціальний феномен, сутність якого полягає у конструктивній чи деструктивній взаємодії між представниками різних культур (національних та етнічних) або між субкультурами в межах чітко визначеного просторово-часового континууму» [5].

Комунікації в культурній сфері між людьми існували завжди. В цьому процесі кожна культура сприймала іншу в обсязі, який здатна була перейняти та засвоїти. На даному етапі взаємодія народів набула глобального характеру. Міжкультурна взаємодія народів виступає важливим елементом сучасної культури та є запорукою повноцінного існування культур, що передбачає збагачення та обмін культурними надбаннями.

Висновки. Отже, глобалізований характер сучасного світу зумовлює зіткнення культур. Посилення міжкультурної взаємодії – ознака сучасної доби. Глобалізація – життя за єдиними принципами, дотримання єдиних звичаїв та норм поведінки, що пов'язано з об'єднанням цінностей. Система цінностей розглядаються як знаки культурних розбіжностей. Тому аксіологічний аспект міжкультурної взаємодії можна тлумачити як зустріч з цінностями інших людей, інших культур, взаємозбагачення. Загальна сучасна ціннісна структура не є однорідною: в результаті об'єднання культур вона включає в собі і традиційні і сучасні цінності, тобто утворюють суміш. Глобалізаційні процеси вимагають від різних культур шукати інструменти взаємодії, йти на компроміси.

Глобалізм як принцип побудови нової соціальності є деякою мірою загрозою для звичного способу життя певного кола людей, їх матеріального становища та соціокультурного оточення, він пропонує один варіант розвитку і послаблює національну культуру. Відносини «Схід – Захід» і «Північ – Південь» глобалізм розглядає з точки зору домінування цінностей Заходу та Півночі. Обґрунтовано думку, що для збереження локальних культур у світовій спільноті та зменшення натиску руху антиглобалізму суб'єкти глобалізму мають враховувати принципи мультикультурної демократії.

Підводячи підсумок аналізу складного, багатогранного і внутрішньо суперечливого поняття глобалізації, можна сказати, насамперед, що наука і соціальна практика розглядають його як важливу сучасну характеристику цивілізації, що розвивається. Глибинна сутність процесу глобалізації, який активно триває нині, полягає в тому, що попри всю свою роз'єднаність, людство дедалі більше усвідомлює себе інтегральним, єдиним у своїй внутрішній різноманітності суб'єктом всесвітньої суспільно-історичної творчості. Глобалізація – це сплав усіх тих рис у сучасному розвитку, які об'єднують людство, формують його як системну цілісність.

Література

1. Возняк Т. Глобалізація як виклик людству / Т. Возняк // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2000. – № 19. – С. 27–48.
2. Гіденс Е. Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя [Електронний ресурс] / Е. Гіденс. – Режим доступу : <http://www.philosophy.ua/ua/library/books/nestrimniy-svit-yak-globalizatsiya-peretvorue-nas/>
3. Инглхарт Р. Модернизация, культурные изменения и демократия: последовательность человеческого развития / Р. Инглхарт, К. Вельцель. – М. : Новое издательство, 2011. – 464 с.
4. Культурология. XX век. Энциклопедия в 2-х томах [Електронний ресурс] / гл. ред. Левит С. Я.. – Режим доступу : <http://www.psylib. ukrweb.net/books/levit01/>
5. М'язова І. Ю. Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / І. Ю. М'язова. – К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2008. – 18 с.
6. Малахова О.М. Цінності культури в умовах глобалізації / О.М. Малахова // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – 2014. – Вип.7. – С. 116-21.
7. Малыгина Г. В. Трансформация ценностей эпоху глобализации как социально-философская проблема / Г. В. Малыгина // Гуманитарные и социальные науки. – 2010. – № 2. – С. 12–18 1.
8. Рассадина Т. Трансформации традиционных ценностей россия в постперестроечный период [Електронний ресурс] / Т. Рассадина. – Режим доступу : http://ecsocman.hse.ru/data/056/785/1219/Sotsis_09_06_p95-102.pdf

9. Селезнёва Е. Н. Идеи глобализации и мультикультурализма в современной России [Электронный ресурс]/ Е. Н. Селезнёва. – Режим доступа : [http:// ifarcom.ru/files/Monitoring/selezneva_idei_glob_multicult.pdf](http://ifarcom.ru/files/Monitoring/selezneva_idei_glob_multicult.pdf)
10. Філософія: Навчальний посібник / Т. О. Сілаєва, Н. В. Гнасевич, Г. О. Орендарчук, З. С. Сокол. – Тернопіль : Астон, 2008. – 360 с.
11. Титаренко Л. Г. Ценностный мир современного белорусского общества: гендерный аспект / Л. Г. Титаренко.– Мн. : БГУ, 2004. – 205 с.
12. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций [Электронный ресурс]/ С. Хантингтон. – Режим доступа : [http:// ecsocman.hse.ru/data/056/785/1219/Sotsis_09_06_p95-102.pdf](http://ecsocman.hse.ru/data/056/785/1219/Sotsis_09_06_p95-102.pdf)http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Hant/index.php
13. Гнасевич Н. В. Динаміка соціокультурних орієнтацій молоді (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : 09.00.11. / Надія Володимирівна Гнасевич; Київський університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 1994. – 21 с.